

М.І. Петлякова

Донецький національний технічний університет, Україна

СУЧАСНІ ПРОЦЕСИ СЕКУЛЯРИЗАЦІЇ ТА ДЕСЕКУЛЯРИЗАЦІЇ І РЕЛІГІЙНІ ЗАБОРОНИ

Стаття присвячена особливостям трансформації релігійних заборон у співвідношенні з сучасними проблемами секуляризації та десекуляризації. Утверджується, що секуляризація представлена не в тому понятті, про яке кажуть відомі соціологи, вона трансформується разом з віруючими людьми, з владою секуляризованих країн. В певний момент віруючим набридає утиск, вони починають виступати за десекуляризацію, повалення влади, на прикладі «Арабської весни» досягають своїх цілей.

Ключові слова: секуляризація, соціологи, віруючі, десекуляризація.

Введение

Актуальність теми. Релігійні заборони мають велике значення як з точки зору сакралізації профаного світу, звичайного життя, так і для конфесійної самоідентифікації. Багато віруючих досить автоматично їх виконують, але не завжди розуміють їх глибинне значення. Тому релігійні заборони постають вже як норми звичайного життя, що закріплені традицією, тобто стають фактором побутової сакралізації. У зв'язку з секуляризацією релігійні заборони трансформуються у сучасному суспільстві владою або завдяки релігійним рухам.

Мета роботи – простежити особливості релігійного табування як процесу в історії, насамперед в релігіях авраамічного кола, та сучасної сакралізації повсякденності. Пояснити сутність впливу системи заборон на віруючих у сучасному світі, та їх трансформацію під впливом секуляризації та десекуляризації.

Об'єктом даної роботи виступають секуляризація та десекуляризація.

Предметом є релігійні заборони в співвідношенні з сучасними процесами секуляризації та десекуляризації.

Виходячи з поставленої мети встановлюються наступні **завдання**:

- виявити та проаналізувати наявні джерела і літературу з теми дослідження;
- висвітлити поняття та особливості секуляризації;
- визначити десекуляризаційні процеси та їх вплив на релігії;
- розкрити трансформаційні процеси у релігійних заборонах релігій авраамічного кола.

Вибір літературної бази дослідження зумовлений метою, завданнями роботи, її структурою, проблемно-хронологічним спрямуванням та системним підходом, необхідністю пошуку таких носіїв інформації, які б дозволили виявити фактологічний матеріал й сформулювати теоретичні судження та висновки дослідження. Джерельна база роботи складається, безпосередньо, з священних текстів (Коран та Біблія).

Основні історіографічні роботи з вказаної теми є такі, як П.-А. Груннан «Любовь, истина и благодать», Ю. Кардаві «Дозволенное и запрещенное в исламе», також великий вклад внесли такі роботи вчених, як В. Швед «“Арабская весна”: победное шестиве политических партий умеренного ислама», В.І. Гараджа «Религиоведение», та робіт релігієзнавців С.В. Ісмагілов «Десекуляризация в исламских странах как следствие “Арабской весны”», тощо.

Вивчення джерельної та історіографічної бази свідчить про те, що незважаючи на таку кількість досліджень, які були присвячені окремим аспектам: життю віруючих, загальне розуміння релігії, секуляризації тощо, комплексного дослідження про релігійні заборони в співвідношенні з сучасними процесами секуляризації та десекуляризації не проводилось, що обумовило вибір запропонованої теми.

Релігійні заборони з'являються разом з релігіями, як норми життя віруючої людини. Системи табування і релігійних заборон відрізняються. Табу – розповсюджена в стародавньому суспільстві система заборон, порушення яких карається надприродними силами. Табування знаходиться на психологічному рівні свідомості. Тому, світогляд первісних народів базується на релігійних уявленнях, існують елементи анімізму, політеїзму, що на деяких тихоокеанських архіпелагах еволюціонував до монотеїзму. Релігійні заборони, в свою чергу, це заборони Бога, які представлені у Священному Писанні певної релігії, а також заборони, передбачені Отцями Церкви, Папою Римським тощо. Релігійні заборони корегуються з впливом часу, під актуальність епохи, але основа залишається не змінною. З початку секуляризації багато що змінюється не у найкращу сторону для віруючої людини.

Трансформаційні процеси починаються з часів секуляризації країн у світі. Секуляризація з'являється як процес звільнення різних сфер суспільства: товариств, груп, індивідів, свідомості, а також діяльності та поведінки людей, соціальних відносин та інститутів від впливу релігії.

На прикладі російського соціолога В.І. Гараджі спостерігаємо, що існують три теорії секуляризації:

1 Секуляризація, як втрата «священного» та загроза соціальному порядку.

2 Секуляризація, як витіснення релігії наукою, раціональним мисленням, світською етикою.

3 Секуляризація, як еволюція релігії та її видозміна в ході соціальних змін.

Згідно з першою теорією висловив свою думку соціолог П. Бергер у своїй книзі «Священная завеса». Головна думка полягає у тому, що релігія перестає бути тим аспектом, який об'єднує людей у єдине ціле або навіть ціле суспільство з єдиною метою, релігія відтепер виступає як особистий вибір кожної людини.

Друга теорія розкриває те, що з ростом наукових досліджень та освітнім рівнем суспільства, релігія слабшає, і буде слабшати надалі. Насамперед, яскравий приклад – це західне суспільство, яке бореться за секуляризацію і першими її прийняло. Американський дослідник О'Ді говорить про те, що «наука і світська етика достатньо ефективно допомагають вирішувати проблеми, які постають перед сучасним світом, роблячи зайвим апеляцію до Бога і релігійної віри».

Останню із запропонованих теорій розкриває Т. Парсонс. Відповідно до його теорії, секуляризація робить вільною людину згідно зі свідомим вибором віросповідання, та вільну від примусу зі сторони церкви та теології, тому релігія стає більш значущою [1, с. 255-269].

Секуляризація, якоюсь мірою позитивний момент, виходячи з теорій Гараджі, але є й інша її сторона. Все частіше влада секуляризаційних країн втручається в життя віруючих людей і тим самим регулює їх життя і трансформує релігійні заборони. Насамперед, це можна спостерігати в країнах Західної Європи та Америки.

Варто зупинити увагу, на дуже цікавому законі, який підписав Ніколя Саркозі, що сколихнув ісламський світ, – це заборона носити мусульманським жінкам паранджу. Як висловився президент Франції. «Паранджа – це не релігійний символ, а спосіб приниження жіночої гідності. Ми не можемо допустити, щоб в нашій країні були жінки, за сіткою

паранджі, відірвані від суспільного життя, позбавлені самовизначення. Це не має нічого спільного з тим, як гідність жінки розуміється у Французькій республіці», – говорив Ніколя Саркозі. «Носіння паранджі не буде вітатися на території Французької республіки», – додав він у своєму виступі. І дійсно, через пару місяців мусульманки відчували на собі цю заборону.

Одна зі студенток, не називаючи своє ім'я заявила, що при зустрічі з поліцейським вона зніме паранджу, але як тільки пройде повз нього, то знову її одягне. Якщо звернутися до книги Шейха Юсуфа Кардаві «Дозволенне і запертне в ісламі», то він каже «забороняється жінці носити прозорий та щільно прилягаючий до фігури одяг. Особливо це стосується тих місць, які викликають статевий потяг, груди, талія та сідниці» [2]. Якщо звернутися до Корану, то у Суріан-Нут, аят 31 бачимо такі рядки: «Скажи (о пророк!) веруючим жінщинам, что им приказано потуплять свои взоры и не смотреть на то, на что Аллах запретил смотреть, и, оберегая своё целомудрие, избегать незаконных сношений и не показывать обольщающую мужчин телесную красоту – места, на которых женщина носит украшения: грудь, шея, плечи, кроме лица и кистей рук. Скажи им (о пророк!), чтобы они прикрывали места, видные в вырезе одежды, как грудь и шея, набрасывая на них свои головные покрывала. Пусть они не показывают своей красоты никому, кроме своих мужей и родственников, за которых им запрещено по шариату выходить замуж: отцов, отцов своих мужей, своих сыновей, сыновей своих мужей от других жён или своих братьев и сыновей своих братьев, или сыновей своих сестёр, или женщин-подруг (мусульманок), из свободных или невольниц, или своих служанок – свободных или рабынь, или слуг из мужчин, не испытывающих нужды в жінщинах, например, очень старых мужчин-слуг, а также детей, которых не постигло влечение к жінщинам...» (Сура 24:31) [3, с. 444].

Таким чином, влада втручається у релігійні заборони, чим і обурює представників даної релігії. Слідом за Францією, такі ж вимоги висунула і Німеччина. На відміну від Франції, у Німеччині це стосується певного кола людей, і зміни паранджі на хіджаб. Міністерство прокоментувало це так: «Посадові особи. Особливо ті, хто за родом своєї діяльності спілкується з громадянами, не повинні ходити у паранджі». Це було викликане ситуацією з однією з муніципальних службовців у Франкфурті-на-Майні. Після народження дитини, уродженка Марокко сказала, що тепер вона зобов'язана носити паранджу і про хіджаб не може йти і мови, на що влада заявила, що тоді вона буде звільнена, і може не розраховувати на виплату допомоги по звільненні, прокоментувавши це так: «Наші працівники показують своє обличчя, демонструють дружелюбність, що має означати “міська влада вам допоможе”. Це неодмінна умова підтримання довіри».

Бельгія також вирішила не відставати від Франції та Німеччини. Вона також ввела заборону на носіння паранджі в громадських місцях, і при цьому було накладено штраф, за порушення закону у розмірі 137 євро, також розглядається тюремне ув'язнення терміном на 7 днів. Закон був розглянутий в 2011 році, але прийнятий 28 квітня 2012 року. 2 мусульманки виступили перед судом за скасування цього закону, як порушення прав жінок, але на даний момент суд не виніс ніякого рішення. Заборону на носіння паранджі планують ввести парламенти: Австрії, Ірландії, Іспанії, Нідерландів і Швейцарії, Італії [4, с. 241-245].

Але не зважаючи на такі жорсткі умови в країнах Європи, мусульманські жінки продовжують захищати свої права та традиції. На відміну від влади Європи, деякі організації з повагою відносяться до культури та релігійних вподобань країн Сходу. Так, у вересні 2013 року на індонезійському острові Балі, проходить конкурс «Міс Всесвіт». Організатори відмінили традиційний конкурс у купальниках з повагою до культури та тра-

дицій країн-учасників. Співробітники оргкомітету Лондона кажуть про те, що це рішення було прийнято на самому початку обговорення умов конкурсу, а також не пов'язано з протестами релігійних діячів. Як стало відомо, раніше представники ісламської ради Індонезії виступали проти проведення цього конкурсу, так як він пропагує «гедонізм та матеріалізм», що може погано плинути на молодих мусульманок. Але згодом прийшли до компромісу і конкурс базувався на демонстрації талантів учасниць.

Сколихнула світ і новина, яка розповсюдилась у просторі католицької традиції. Європейські ЗМІ висвітлюють думки архієпископа Л. Шика та богослова Х. Кюнга, які виступають за відміну celibату. Основою такого рішення залишається не тільки сексуальне насильство, яке робили священники у Німеччині, Австрії та Нідерландах, яке вважалося слідством обітничі безшлюбності. Х. Кюнг говорить про те, що сам Ісус Христос та апостол Павло нікого не примушували приймати обітничу безшлюбності, вони давали людям повну свободу у виборі, а також наводить слова апостола Павла: «Щоб уникнути розпусти, нехай кожен муж має дружину свою, і кожна жінка хай має свого чоловіка. Нехай віддає чоловік своїй дружині потрібну любов, так же само й чоловікові дружина» (1 кор. 7:2-3) [5, с. 1273]. Як стало відомо зі ЗМІ, питання про відміну celibату розглядається, і можливо його відмінять через 50 років. Дуже обережно йде розгляд цього питання, так як у Ватикані вважають, що це сколихне цілу революцію і приблизить католиків до протестантів, що мають дружин та багато дітей [6].

Але нещодавно німецька газета «Die Welt» розповіла про випадки шлюбу серед священників. Перша сенсаційна новина облетіла світ більше 60 років тому, у 1950 році, коли Папа Пій XII дозволив протестантському священнику Р. Гете стати католицьким пастором, йому дозволили зберегти шлюб та звільнили від обітничі celibату. З того часу, як розповідає газета, здійснено 300 переходів від протестантської до католицької традиції зі збереженням шлюбу. Архієпископ Л. Шик говорить про те, що збереженню celibату повинні слідувати верховні священнослужителі (єпископи та члени соборних капітулів) [7].

Таким чином, питання відміни celibату залишається дуже гострим, і його вирішення розтягнеться на десятиліття, бо католицька церква дуже стурбована результатами свого рішення та почуттями віруючих.

Інша проблема для християнського світу – це питання абортів. Як сказано у Священному Писанні: «Ось спадок від Господа: діти; нагорода від Нього – плід лона». (Пс. 126:3) [5, с. 643]. Аборт суворо заборонений у християнстві, але сучасний світ трансформує і цю заборону. У православної традиції, ця заборона сформульована у «Основах соціальної концепції», що суворо забороняє робити аборти, а хто зробить – накладає на себе великий гріх. У католицькій традиції заборона абортів сформульована в папській енцикліці «Humanae vitae» у 1968 р. Папа Бенедикт XVI у 2007 році, перебуваючи у Бразилії, знову виступив з промовою, що аборт – це гріх, і нелегальні аборти у цій країні повинні припинитися [8]. Що стосується Православної церкви, не має однієї думки. До 60-х років XX століття, аборти були заборонені, але пресвітеріани підтримали свободу абортів, а за ними слідували інші протестантські церкви. Лютеранський теолог Пер-Андерс Груннан скорегував думку, що «аборт допустимий для християн лише в тому випадку, коли життя матері знаходиться під загрозою» [9].

Рік тому, в Ірландії, виникла конфліктна ситуація, коли в одному місті жінка звернулася у лікарню, щоб зробити аборт, але лікарі відмовилися це зробити, посилаючись на те, що «Ірландія – католицька країна». Через пару днів жінка померла від сепсису, а її чоловік звернувся до суду, звинувачуючи лікарів, що це їх провина. У 2010 році Європейський

суд з прав людини виявив порушення прав жінки в ірландському законодавстві, жорстко обмежуючи проведення абортів в країні. Згідно з ірландським законодавством аборт можливо зробити, якщо існує загроза життю жінки [10].

Інша ситуація розгорнулася у Шотландії, дві акушерки, які за віросповіданням католички, звернулися до суду, щоб їх не примусили робити аборти. Суд залишив за ними право відмови від участі у будь-яких процедурах, зв'язаних з абортom [11].

Таким чином, аборти були і залишаються гріхом у християнстві. Але деякі течії протестантизму виступають за свободу абортom, які лікарі навіть роблять підпільно. Є навіть католицькі країни, що навідріз відмовляються робити аборти, чим спричиняють бурхливі дискусії, так статистика вказує, що лише з Ірландії, щороку, біля 4 тис. жінок перетинають кордон, щоб робити аборти.

Трансформація релігійних заборон не обійшла навіть таку стародавню релігію, як іудаїзм. Великий конфлікт розгорнувся біля Стіни Плачу в Єрусалимі. Вже нікого не здивують жінки-рабині в Америці, але для ортодоксального іудаїзму, це велике «табу», але молитва жінок-рабинь біля Стіни Плачу викликала невдоволення. Жінки, біля 100 учасниць конференції американських рабинів, прийшли до Стіни Плачу одягнені в таліс та читали Тору (згідно з ортодоксальними традиціями, це можуть робити лише чоловіки). Це спричинило галас, і жінки-рабині були вимушені припинити молитву. Згідно з канонами ортодоксального іудаїзму, жінкам заборонено співати уголос молитви, якщо присутні чоловіки, для цього у синагогах та біля Стіни Плачу є зони для чоловіків та окремо для жінок. Ця ситуація не залишилась просто на «словах». Суд постановив «заборонити їх дії, які не відповідають місцевій традиції, а місцева традиція забороняє жінкам носити таліс або читати услух Тору» – висловився Ш. Рабинович (рабин Стіни Плачу) [12].

Американські жінки-рабині залишились невдоволені таким рішенням, і вирішили боротися за свої права, і щоб Ізраїль не вважався лише територією ортодоксального іудаїзму.

Але не всім країнам «смакують» секуляризаційні процеси. Так, наприклад, «Арабський світ», виступив проти секуляризації. Яскравий приклад – це «Арабська весна», тисячі людей виходять на вулиці міст з мітингами щодо скасування влади, яка впливає на життя мусульман, скасовуючи їхні традиції та цінності, вони виступають за десекуляризацію. Багато крові і жертв принесла «Арабська весна», але її представники домоглися того, за що боролися. Так на всій території «Арабського світу» діє програма груп політичного ісламу. «Ен-Нахда» в Тунісі, Партія справедливості і свободи в Єгипті та Марокко, Рух ісламської дії в Йорданії – політичне крило йорданських «Братів-мусульман», ісламський рух за громадянське суспільство і мир в Алжирі, Партія справедливості та побудови в Лівії, Хамас в Палестині, тощо [13].

Головною країною, від трансформаційного оновлення якої вирішальною мірою залежить доля «Арабської весни», ступінь і масштабність – є Єгипет. На даний момент країни Сходу десекуляризуються у «геометричній прогресії». Як стверджує муфтії Духовного управління мусульман України «УММА», що «процес десекуляризації в мусульманському світі розтягнеться на довгі роки, так як виросло не одне покоління людей, які звикли жити при світських законах та правлінні» [14, с. 75].

Таким чином, процес секуляризації охоплює багато країн Європи та Америки, охопив навіть і країни «Арабського світу». Секуляризація, у повному розумінні цього терміна, відокремлює вплив церкви на суспільство, реалізує право вибору людини, яку віру сповідати. Але разом з цим, влада країн намагається контролювати релігійні організації,

та встановлювати свої правила, за якими повинні жити ті чи інші представники релігійних конфесій. Незадоволені віруючи виступають з протестами, так як їх культура та традиції караються від штрафу до тюремного ув'язнення.

В кожній секуляризованій країні у законодавстві є рядок де зазначено: «Захист свободи віросповідання», – але під цим влада не розглядає традиції та обряди. Процес секуляризації руйнує традиційні особливості релігійних законів та заборон певних релігійних конфесій: забороняють носити мусульманським жінкам паранджу, навіть накладають штраф та тюремне ув'язнення, у католицизмі спроби відмінити целібат для священства, а в Америці створюються конференції жінок-рабинь, та заборона при молитві одягати таліс, що спричиняє ворожі зіткнення в Єрусалимі.

На територіях «Арабського світу» віруючі перенаситилися секуляризацією, не витримали зруйнування їх образу життя та традицій і виступили за десекуляризацію. «Арабська весна» дала людям впевненість, що нізвергнути владу можливо, але пройшовши «по головах» та трупах. Але для представників таких рухів – це єдиний шанс на нове життя та боротьба за свої вподобання та традиції.

Тому процеси секуляризації та десекуляризації проходять поруч. Секуляризація представлена не в тому понятті, про яке казали соціологи, вона трансформується разом з людьми, з владою секуляризованих країн. В певний момент, віруючим набридає утиск, вони починають виступати за десекуляризацію, повалення влади, і, як показала «Арабська весна», досягають своїх цілей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гараджа В.И. Религиоведение / Виктор Гараджа // Учебное пособие для студентов высших учебных заведений и преподавателей средней школы. – 2-е издание, дополненное. – М. : Аспект Пресс, 1995. – 351 с.
2. Кардави Ю. Дозволенное и запрещенное в исламе / Юсуф Кардави // [переводчик М. Саляхетдинов]. – М. : Андалус, 2004. – С. 88-89.
3. Коран // Смысловой перевод Священного Корана на русский язык / [пер. с араб. ; ред. Кулиева Эмира]. – Медина, Саудовская Аравия: комплекс имени Короля Фахда по изданию священного Корана. – 1074 с.
4. Аль-Калям : збірка наукових праць УЦД // Бібліотека ісламознавства. – Донецьк : Донбас, УЦД, ЦРДМСД, 2013. – Випуск № 1. – С. 241-245
5. Библия. Книга священного писания. Ветхого и Нового завета (синодальный перевод). – К. : «Украинское библейское общество», 2005. – С. 1147.
6. Католическим священникам могут разрешить жениться // История религии. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://religion.historic.ru/news/item/f00/s01/n0000124/index.shtml>
7. Михальчук О. Католические священники все чаще стали жениться // DELFI, Inopressa.ru. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.delfi.ua/news/daily/foreign/katolicheskie-svyaschenniki-vse-chasche-stali-zhenitsya.d?id=1117224>
8. Папа Римский вновь назвал аборт грехом // Religare. Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.religare.ru/2_41362.html
9. Груннан П-А. Любовь, истина и благодать / Пер-Андерс Груннан // Гпунан П-А. ; [пер. со швед. В. Володина]. – СПб. : Светоч, 2000. – С. 73.
10. Страсбургский суд обвинил Ирландию в нарушении прав женщин на аборт// МЕД новости. Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://medportal.ru/mednovosti/news/2010/12/16/abortion/>
11. Суд в Шотландии разрешил верующим врачам не делать аборт // Маранафа. Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.maranatha.org.ua/cnews/r/89823>
12. Женщинам-раввинам запретили молиться у Стены Плача // Христианские новости [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bible.com.ua/news/r/46356>
13. Швед В. «Арабская весна»: победное шествие политических партий умеренного ислама // УНАИН – Религии. Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://religions.unian.net/rus/detail/10597>

14. Исмагилов С.В. Десекуляризация в исламских странах как следствие «Арабской весны» : сборник материалов XXXII Международной научно-практической конференции «Роль науки, религии и общества в формировании моральной личности» / С.В. Исмагилов. – Донецк : Мидгарт, 2013. – 225 с.

М.И. Петлякова

Современные процессы секуляризации и десекуляризации и религиозных запретов

Статья посвящена особенностям трансформации религиозных запретов в соотношении с современными проблемами секуляризации и десекуляризации. Утверждается, что секуляризация представлена не так, как говорят известные социологи, она трансформируется вместе с верующими людьми, с властью секуляризованных стран. В определенный момент верующим надоедают притеснения, они начинают выступать за десекуляризацию, свержения власти, пример «Арабская весна», и достигают своих целей.

Ключевые слова: секуляризация, социологи, верующие, десекуляризация.

М.І. Petlyakova

Modern Processes of Secularization and Religious Taboos and Desekulyarizatsii

The article is devoted to the peculiarities of the transformation of religious prohibitions in relation to contemporary issues of secularization and desekulyarizatsii . Argues that secularization is presented not as well-known sociologists say , it is transformed along with religious people , with the power of secularized countries. At some point, the faithful are bored of oppression , they begin to speak for desekulyarizatsiyu , overthrow the government , an example of «Arab Spring» , and achieve their goals.

Key words: secularization , social scientists , believers , desekulyarizatsiya .

Стаття надійшла до редакції 09.09.2013.